Hallituksen esitys eduskunnalle nuorisorangaistusta koskevan lainsäädännön muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 8/2026 vp)

Kirjallinen asiantuntijalausunto

Markus Kaakinen, Kriminaalipolitiikan apulaisprofessori, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

1. Nuorisorangaistuksen alikäyttö ja nykyjärjestelmän ongelmat

Nuorisorangaistus on Suomessa ollut alikäytetty seuraamus. Tätä selittävät useat rakenteelliset tekijät, joista esityksen taustamateriaali antaa selkeän analyysin. Seuraamusselvityksen pyytäminen esimerkiksi vaihtelee alueittain ja on syyttäjän harkinnanvaraista, vaikka Rikosseuraamuslaitoksen rooli tiedon tuottajana on keskeinen. Myös Rikosseuraamuslaitoksen käytännössä on todennäköisesti muodostunut kynnys suositella nuorisorangaistusta, ja vaihteleva painotus lastensuojelutoimien tai nuoren suhtautumisen merkityksestä ovat todennäköisesti ohjanneet nuorisorangaistuksen kohdentumista pois sen alkuperäisestä kohderyhmästä.

Tämän seurauksena nuorisorangaistuksen käyttö ei ole ollut yleistä ja järjestelmällistä, ja nuoret, jotka todennäköisesti hyötyisivät intensiivisestä ja toiminnallisesta seuraamuksesta, ovat voineet jäädä sen ulkopuolelle.

Suomalaista tutkimuskirjallisuutta nuorisorangaistuksen tulevia rikoksia ehkäisevästä vaikutuksesta on niukasti, mutta sen perusteella nuorisorangaistuksella on potentiaalista tulevia rikoksia ehkäisevää vaikutusta (Huttunen ym., 2014). Samansuuntaista näyttöä on kansainvälisistä nuorisorikosoikeuden ja moniammatillisista ennaltaehkäisevistä interventioista, joissa aktiivinen tuki, valvonta ja strukturoitu toiminta voivat olla vaikuttavampia kuin pelkät kontrollipohjaiset seuraamukset (katsausta esim. Kaakinen ym., 2022; Vauhkonen ym., 2025).

Suomessa varsinaiset nuorille suunnatut diversion kaltaiset ohjelmat ovat olleet harvinaisia, mutta viime vuosina on pyritty kehittämään uudenlaisia palveluja toistuvasti tai vakavasti rikoksiin syyllistyville nuorille (ks. esim. Vauhkonen ym., 2025). Kuitenkin keskeinen haaste on se, että korkean rikosriskin nuoret eivät helposti kiinnity vapaaehtoisiin palveluihin, jolloin riskitekijät jäävät vaikuttamatta ja palveluiden kohdentuminen heikkenee (Vauhkonen ym., 2025; ks. myös Villman & Kaakinen, 2024). Nuorisorangaistus on yksi mahdollisuus vahvistaa ennaltaehkäiseviin palveluihin osallistumista osana rikosseuraamusta. Rikoserityisten palveluiden saatavuus ja ohjauskäytännöt myös vaihtelevat huomattavasti alueellisesti. Esitys tukeekin ennaltaehkäisevien palveluiden kartoittamista ja niihin ohjaamista myös seuraamusselvityksen aikana.

Sekä nuorisrangaistuksen että laajemmin ennaltaehkäisevien palveluiden vaikuttavuuden edellytys on, että tuki tavoittaa juuri ne nuoret, joiden kohdalla rikoskierteen katkaiseminen on kriittistä.

3. Uudistuksen vahvuudet rikoskierteen katkaisun näkökulmasta

Hallituksen esityksessä on elementtejä, jotka vastaavat edellä kuvattuihin ongelmiin ja voivat vahvistaa nuorisorangaistuksen vaikuttavuutta erityisesti korkeassa rikosriskissä olevien nuorten kohdalla.

1) Nuorisorangaistuksen sisällön toiminnallisen ja rikoksia ehkäisevän luonteen vahvistaminen

Esitys lisää ja täsmentää nuorisorangaistukseen sisältyviä toiminnallisia ja osallistavia elementtejä, kuten:

• sosiaalista toimintakykyä vahvistavat tehtävät

• rikoksetonta elämää tukevat ohjelmat

• päihde- ja riippuvuushoitoon osallistuminen tuomitun suostumuksella

• opintoihin ja työelämään kiinnittymistä edistävät sisällöt

Nämä muutokset tuovat seuraamukseen potentiaalisesti rikollisuutta ennaltaehkäiseviä ja kuntouttavia elementtejä.

2) Velvoite arvioida nuorten seuraamusvaihtoehdot säännönmukaisesti

Esitys korjaa nykyjärjestelmän keskeisen valikoitumisongelman säätämällä:

• että alle 18-vuotiaiden kohdalla Rikosseuraamuslaitoksen tulee aina arvioida nuorisorangaistuksen edellytykset

• ja että arvioissa on painotettava valvonnan ja tuen tarpeita

Tämä selkeyttää arviointikriteerejä ja varmistaa, että seuraamus ei riipu yksittäisen syyttäjän pyynnöstä tai paikalliskäytännöistä.

3) Tukitoimiin ohjaamisen vahvistaminen ja viranomaisyhteistyön systematisointi

Nykytilassa ohjaaminen tukitoimiin on ollut satunnaista ja paikallisesti vaihtelevaa. Uudistus sisältää parannuksia monialaiseen yhteistyöhön:

• Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaaliviranomaisten yhteistyö velvoitetaan nykyistä vahvemmin

• Nuoren ohjaamista tukipalveluihin vahvistetaan seuraamusselvityksen aikana

• Viranomaisilla on velvollisuus ohjata nuori palveluihin, jos valvonnan tai tuen tarve ilmenee

• Selvityksen ajantasaisuutta tulee ylläpitää systemaattisesti

Johtopäätös

Hallituksen esitys vastaa joihinkin nuorisorangaistuksen mahdollisten vaikutusten kannalta olennaisiin ongelmiin, jotka ovat rajoittaneet nuorisorangaistuksen sisältöä ja kohdentumista:

• vahvistaa nuorisorangaistuksen sisältöä

• yhdenmukaistaa ja selkeyttää seuraamusselvitysmenettelyä

• lisää ohjausta ja viranomaisyhteistyötä

Esitys tarjoaa näin konkreettisia keinoja toistuvien ja vakavien rikosten ehkäisemiseen sekä nuorten rikoskierteen katkaisemiseen. Tämä voi olla erityisen merkittävää niiden nuorten kohdalla, jotka eivät oma-aloitteisesti kiinnity vapaaehtoisiin palveluihin.

Nuorisorangaistuksen uudistuksen jälkeen Suomessa tulisi harkita nuoriin kohdistuvien rikosseuraamusten laajempaa kokonaistarkastelua. Lappi-Seppälän (2025) tuoreen analyysin perusteella suomalainen järjestelmä poikkeaa useilla keskeisillä tavoilla muista Pohjoismaista: erityisesti sakkojen käyttö on huomattavasti yleisempää, kun taas diversio, ehdollinen syyttämättä jättäminen ja sosiaalipainotteiset, toimintavelvoitteisiin perustuvat seuraamukset ovat selvästi harvinaisempia. Nuorisorangaistusta edeltävien seuraamusten osalta olisi perusteltua arvioida, olisiko mahdollista kehittää toiminnallisia velvoitteita sisältäviä ratkaisuja, jotka kiinnittäisivät nuoria aikaisemmassa vaiheessa sosiaalista selviytymistä edistäviin ohjelmiin. Tällaiset toimintavelvoitteet voisivat vastata tutkimuksissa havaittuihin ongelmiin, joissa rikoskierteessä olevat nuoret eivät kiinnity vapaaehtoisiin interventioihin. Kokonaistarkastelussa tulisi myös huomioida rikosseuraamusten (oikeusmalli) ja sosiaalipaleluiden (huoltomalli) välinen mahdollinen yhteistyö, integraatio ja päällekkäisyys nuorten rikoksiin reagoimisessa. Järjestelmää kehitettäessä tulisi nojata tieteelliseen tutkimustietoon ja arviointitutkimukseen, jotta seuraamusjärjestelmä tukisi johdonmukaisesti nuorten sosiaalista integraatiota ja rikoskierteen katkaisemista.

Lähteet:

Huttunen, K., Pekkala Kerr, S., & Mälkönen, V. (2014). The effect of rehabilitative punishments on juvenile crime and labor market outcomes. IZA Discussion Paper No. 8403.

Kaakinen, M., Vauhkonen, T., Tanskanen, M., & Hoikkala, T. (2022). Ankkuritoiminnan vaikuttavuus. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja; Nro 40). Valtioneuvoston kanslia. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164154

Lappi-Seppälä, T. (2024). Selvityksiä nuorten seuraamusjärjestelmästä ja sen soveltamisesta ikäryhmässä 15–17 (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:24). Oikeusministeriö. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-153-3

Vauhkonen, T., Kaakinen, M., Beuker, A., Raeste, A., Halila, H., & Kononen, T. (2025). Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin arviointi. (Katsauksia; Nro 74/2025). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/603312

Villman, E., & Kaakinen, M. (2024). Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa: Katsaus arviointitutkimuksista. (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita ; Nro 2024:9). Oikeusministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165581/OM_2024_9_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y